

УДК 657.312.2.

А. М. Лебедева

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

МЕТОДИЧНІ ПИТАННЯ АНАЛІЗУ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ТОРГОВИХ ПІДПРИЄМСТВ

У статті розкриті проблеми аналізу прибутку торгових підприємств та пошуку резервів його збільшення. Подано пропозиції щодо вдосконалення методики аналізу фінансових результатів торгових підприємств.

Ключові слова: чинники, резерви економії витрат діяльності, резерви збільшення обсягу торгових послуг; прибуток торгового підприємства від: основної операційної діяльності, операційної діяльності, фінансової та інвестиційної діяльності.

Інтеграція України в міжнародний економічний простір висуває вимоги щодо поліпшення фінансових результатів діяльності підприємств різних галузей народного господарства як неодмінної умови їх виживання в умовах конкурентної боротьби. Проблема пошуку шляхів збільшення прибутку особливо актуальна для торгових підприємств, адже їм притаманна категорія комерційного ризику в найбільшій мірі, ніж для інших суб'єктів ринку.

На сучасному етапі після переходу України на нові Положення (стандарти) бухгалтерського обліку з метою наближення вітчизняного бухгалтерського обліку до міжнародних стандартів інформаційні можливості аналізу фінансових результатів розширились. Однак аналіз фінансових результатів торгових підприємств, які мають свою специфіку у їх формуванні у порівнянні з підприємствами інших галузей народного господарства, розкритий недостатньо.

По суті особливості методики аналізу фінансових результатів торгових підприємств розкриті тільки С. В. Непоп [1]. Однак перелік чинників, що впливають на прибуток та витрати обігу, наведений у даній роботі, є неповним. Крім того, кожний із чинників співставляється з обсягом торгових націнок, а не з обсягом товарообігу, що, на нашу думку, є недоцільним. Адже механізм формування витрат, а також їх поділ на умовно-змінні та умовно-постійні показують їх взаємозв'язок з обсягом товарообігу. Це стосується і прибутку.

Доречі, у відповідності до вимог П(С)БО 16 «Витрати» «витрати обігу» доцільно називати «витратами діяльності» торгового підприємства. У відповідності до П(С)БО 3 «Звіт про фінансові результати» необхідно було конкретизувати, який прибуток мав на увазі автор: від основної операційної діяльності, від операційної діяльності, від звичайної діяльності тощо?

Крім того, запропонована методика [1] передбачає тільки визначення впливу чинників на витрати і прибуток і не передбачає визначення шляхів збільшення прибутку торгового підприємства.

Метою проведених нами досліджень є вдосконалення методики аналізу фінансових результатів торгових підприємств.

Для досягнення поставленої мети нами розроблена методика аналізу фінансових результатів діяльності торгового підприємства, у відповідності з якою аналіз доцільно починати з оцінки виконання бізнес-плану з прибутку торгового підприємства (табл. 1).

Таблиця 1

Оцінка виконання торговим підприємством бізнес-плану з прибутку

Показники	Згідно з бізнес-планом	Фактично	Відхилення	Рівень в % до товарообігу		
				Згідно з бізнес-планом	Фактично	Відхилення
1. Роздрібний товарообіг, тис. грн	73530	76649	+3119	×	×	×
2. Сумма торгових націнок на товари, тис. грн	5581	6760	+1179	7,59	8,82	+1,23
3. Витрати діяльності торгового підприємства, тис. грн:	4135	3967	-168	5,623	5,175	-0,448
3.1. Адміністративні витрати	1630,4	1745,85	+115,45	2,22	2,28	+0,06
3.2. Витрати на збут	2309,6	2015,15	-294,45	3,14	2,63	-0,51
3.3. Інші операційні витрати	195	206	+11	0,265	0,269	+0,004
4. Фінансові результати від основної операційної діяльності; (п. 2—п. 3) тис. грн						
4.1. Прибуток	1446	2793	+1347	1,97	3,64	+1,97
4.2. Збиток						
5. Результати від інших операцій, які пов'язані з операційною діяльністю	—	4	+4	—	0,005	+0,005
6. Фінансові результати від операційної діяльності, тис. грн: (п. 4 ± п. 5)						
6.1. Прибуток	1446	2797	+1347	1,97	3,64	+1,67
6.2. Збиток						
7. Результати від фінансової та інвестиційної діяльності; тис. грн	—	-42	-42		0,056	0,056
7.1. Доходи		11	+11	—	0,014	+0,014
7.2. Витрати	—	53	+53	—	0,07	+0,07
8. Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування, тис. грн (п.6 ± п.7)	1446	2745	+1229	1,97	3,58	+1,61
9. Податок на прибуток від звичайної діяльності, тис.грн	433,8	820	+386,2	0,59	1,07	+0,48
10. Фінансові результати від звичайної діяльності:						
10.1. Прибуток	1012,2	1925	+912,8	1,38	2,51	+1,13
10.2. Збиток						
11. Надзвичайні:						
11.1. Доходи, тис. грн	—	—	—	—	—	—

Закінчення таблиці 1

Показники	Згідно з бізнес-планом	Фактично	Відхилення	Рівень в % до товарообігу		
				Згідно з бізнес-планом	Фактично	Відхилення
11.2. Витрати, тис. грн	–	–	–	–	–	–
12. Податок з надзвичайного прибутку	–	–	–	–	–	–
13. Чистий:						
13.1. Прибуток	1012,2	1925	+912,8	1,38	2,51	+1,13
13.2. Збиток						

Результати аналізу, наведені в таблиці 1, свідчать, що торгове підприємство перевиконало план з чистого прибутку на 912,8 тис. грн головним чином за рахунок збільшення фактичної суми торгових націнок у порівнянні з плановими на 1179 тис. грн та за рахунок зменшення фактичної суми витрат діяльності на 168 тис. грн. Це зумовило перевиконання плану з прибутку від основної операційної діяльності на 1347 тис. грн. До перевиконання бізнес-плану з чистого прибутку привело одержання інших операційних доходів у сумі 4 тис. грн, а також інших фінансових доходів у сумі 11 тис. грн. Одержання незапланованих фінансових витрат зумовило зниження чистого прибутку на 52 тис. грн.

Отже, під впливом вищенаведених чинників план з чистого прибутку було перевиконано на 912,8 тис. грн.

Далі в процесі аналізу слід перейти до вивчення кожної складової частини чистого прибутку торгового підприємства, основну увагу приділити найбільш вагомій частці — фінансовому результату від основної операційної діяльності.

На відхилення фактичної суми прибутку від основної операційної діяльності від передбаченої бізнес-планом впливають такі чинники:

- зміна обсягу товарообороту;
- зміна середнього рівня торгових націнок;
- зміна середнього рівня витрат діяльності, в т. ч. адміністративних витрат, витрат на збут, інших операційних витрат.

Для визначення впливу обсягу товарообороту необхідно відсоток відхилення від плану з його обсягу помножити на планову суму прибутку від основної операційної діяльності та розділити на 100. В нашому прикладі план з обсягу товарообігу перевиконано на 4,2%, тому зростання прибутку складає 61 тис. грн ($1446 \times 4,2 : 100$).

Вплив зміни середнього рівня торгових націнок розраховується як добуток фактичного обсягу товарообігу на відхилення від плану з вищезгаданих показників та діленням на 100. У нашому прикладі їх зростання обумовило збільшення прибутку на 943 тис. грн ($(8,82 - 7,59) \times 76649 : 100$).

Вплив зміни рівня витрат діяльності (в тому числі адміністративних витрат, витрат на збут та інших операційних витрат) визначають аналогічно, але з протилежним знаком. У нашому випадку їх зниження сприяло зростанню прибутку на 344 тис. грн ($(5,175 - 5,623) \times 76649 : 100$), в тому числі за рахунок витрат на збут на 391 тис. грн ($(2,63 - 3,14) \times 76649 : 100$).

Збільшення середнього рівня адміністративних витрат та інших операційних витрат зменшило прибуток відповідно на 46 тис. грн $(2,28 - 2,22) \times 76649 : 100$ та на 3 тис. грн $(0,269 - 0,265) \times 76649 : 100$.

Далі слід перейти до аналізу інших складових чистого прибутку. Методика їх аналогічна методиці промислових підприємств.

Аналіз фінансових результатів доцільно завершувати визначенням резервів збільшення прибутку від звичайної діяльності торгового підприємства. Останній залежить від таких найбільш вагомих чинників:

- суми торгових націнок (вартості торгових послуг) ;
- витрат діяльності;
- результатів від інших операцій, які пов'язані з операційною діяльністю;
- результатів від фінансової та інвестиційної діяльності.

Тому і визначення резервів збільшення прибутку від звичайної діяльності торгового підприємства необхідно здійснити за разунком кожного з цих чинників.

Починають з суми торгових націнок (вартості торгових послуг), які мають найбільшу питому вагу в загальній сумі прибутку підприємства.

На обсяг торгових послуг в свою чергу впливають два чинники:

- 1) зміна обсягу товарообігу;
- 2) зміна середнього рівня торгових націнок до товарообігу.

У результаті проведеного аналізу діяльності торгового підприємства визначені невикористані резерви збільшення обсягу роздрібного товарообігу в сумі 2942 тис. грн.

Резерви збільшення вартості торгових послуг ($\Delta\Pi$) за рахунок мобілізації резервів збільшення товарообігу визначають за формулою:

$$\Delta\Pi = \frac{\Delta T / 0 \times R_{\text{тнпл}}}{100}; \quad (1)$$

де $\Delta T / 0$ — резерви збільшення обсягу роздрібного товарообігу, тис. грн; $R_{\text{тн пл}}$ — рівень торгових націнок згідно з планом.

Підставивши у формулу (1) відповідні дані, визначено резерви збільшення вартості торгових послуг у розмірі 223 тис. грн $(2942 \times 7,59) / 100$.

До резервів збільшення вартості торгових послуг ($\Delta\Pi_2$) слід віднести можливе збільшення за умови доведення фактичного рівня суми торгових націнок до товарообігу до передбаченого планом.

Розмір цього резерву визначається за формулою:

$$\Delta\Pi_2 = \frac{\Delta T_{\text{н}} \times T / \text{оф}}{100}, \quad (2)$$

де $\Delta T_{\text{н}}$ — зменшення фактичного рівня торгових націнок у порівнянні з плановим, %; $T / \text{оф}$ — фактичний обсяг товарообігу, тис. грн.

У нашому прикладі резерв збільшення обсягу торгових послуг ($\Delta\Pi_2$) відсутній у зв'язку з тим, що фактичний рівень торгових націнок (8,62) вищий за плановий (7,59).

Отже, резерв збільшення торгових послуг становить 223 тис. грн.

Черговим джерелом збільшення прибутку торгового підприємства є недопущення перевитрат з витрат діяльності. В результаті аналізу витрат визначені резерви їх економії в сумі 49,9 тис. грн, тому і резерви збільшення прибутку торгового підприємства становлять 49,9 тис. грн.

З витрат від фінансової та інвестиційної діяльності до резервів збільшення прибутку від звичайної діяльності можуть бути віднесені понадпланові витрати. Так в нашому прикладі з фінансової діяльності, а саме з фінансових витрат, резерви збільшення прибутку становить 51,0 тис. грн та можуть бути одержані підприємством за умови усунення сплати по економічних санкціях та списання дебіторської заборгованості.

Далі на підставі результатів проведеного аналізу здійснюють зведений підрахунок резервів збільшення прибутку торгового підприємства (табл. 2).

Таблиця 2

Зведений розрахунок резервів збільшення прибутку торгового підприємства

Найменування резервів	Сумма, тис. грн
1. Резерв збільшення обсягу торгових послуг	223,0
2. Резерв економії витрат діяльності	49,9
3. Ліквідація понадпланових витрат з інших операцій	—
4. Ліквідація понадпланових витрат від фінансової та інвестиційної діяльності:	
4.1. Ліквідація понадпланових фінансових витрат	53,0
4.2. Ліквідація витрат від участі в капіталі	—
4.3. Ліквідація понадпланових інших витрат	—
Разом за пунктом 4	53,0
Всього резервів збільшення прибутку від звичайної діяльності	325,9

Відповідно до результатів аналізу необхідно розробити заходи щодо мобілізації визначених резервів:

— прийняти заходи до збільшення обсягу товарообігу за рахунок більш раціонального використання робочого часу, розширення торгової мережі, компенсації недопостачання товарів, ліквідації іншого вибуття товарів;

— посилити контроль за додержанням кошторису витрат діяльності, не допускати перевитрат коштів;

— особливу увагу слід звернути на зміцнення договірної та фінансової дисципліни.

Впровадження запропонованої методики аналізу фінансових результатів дає можливість підвищити дієвість проведення аналізу в зв'язку з тим, що буде визначатись не тільки вплив чинників на прибуток торгового підприємства, але і резерви його збільшення за рахунок поліпшення операційної, фінансової та інвестиційної діяльності. Це в свою чергу дозволить поліпшити якість управлінських рішень, спрямованих на підвищення ефективності діяльності торгового підприємства.

Література

1. *Ненон С. В.* Факторний аналіз витрат обігу та прибутку торгового підприємства // Вісник соціально-економічних досліджень. — ОДЕУ. — 2002. — № 10. — С. 284–287.

А. Н. Лебедева

Одесский национальный университет имени И. И. Мечникова

**МЕТОДОЛОГИЧЕСКИЕ ВОПРОСЫ АНАЛИЗА ФИНАНСОВЫХ РЕЗУЛЬТАТОВ
ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ТОРГОВЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ**

Резюме

В статье раскрыты проблемы анализа прибыли торговых предприятий и поиска резервов её увеличения. Представлены предложения по совершенствованию методики анализа финансовых результатов торговых предприятий.

Ключевые слова: факторы, резервы экономии расходов деятельности, резервы увеличения объема торговых услуг, прибыль торгового предприятия от: основной операционной деятельности, операционной деятельности, финансовой и инвестиционной деятельности.

A. N. Lebedeva

Odessa National University named after I. I. Mechnikov

**THE METHODOICAL PROBLEMS CONCERNING ANALYSIS OF FINANCIAL
OPERATING RESULTS OF COMMERCIAL ENTERPRISES**

Summary

Some questions were considered in the article about analysis of profit of commercial enterprise and search of increasing reserves. The suggestion is offered on the occasion of improvement of method of analysis financial results of commercial enterprises.

Key words: factors, reserves of economizing activities costs avoidance, reserves of increasing commercial services volumes, enterprises profit from: the main operational activity, operating activity, financial investment activities.